

Szemelvények az egykori Magyarország vidéki városai boltőrségének működéséből

Snippets From the Operation of Shopkeepers in the Rural Towns of Former Hungary

ERNYES Mihály,¹ LIPPAI Zsolt²

Bevezetés: Az olvasó rálátást nyer a vagyonvédelmi tevékenységhez kötődő magán- vagy önkormányzati szervezésű és fenntartású boltőrség tevékenységére. Pillanatképet adva a biztonság mint közös küldetésünk megteremtése egyik speciális, korabeli szervének mindennapjairól.

Célkitűzés: A tanulmány elkészítésének célja Magyarország vidéki városaiban a 19. századtól a 20. század második negyedéig működő boltőrség sokak által csak kevésbé ismert történetének és működésének vizsgálata.

Módszertan: A tanulmány szerzői gyakorló rendészeti szakemberként elemzik egyes magyarországi városok boltőrsége működésével kapcsolatban fellelhető tanulmányokat, levéltári és a korabeli sajtóban megjelent forrásokat, betekintést adva a századfordulós Magyarország vagyon- és rendvédelmi szervezeteinek napjainkra már feledésbe merült működésébe.

Eredmények: A tanulmány szerzői a magánbiztonság átfogó tudományos kutatásához kívánnak hozzájárulni, felismerve annak tényét, hogy a kutatott téma a rendőri működés folyamatosan időszerű kérdése, ugyanis a rendőrség működésében az elmúlt évtizedek számos, addig nem tapasztalt helyzetet eredményeztek. A feladatok és elvárások mennyiségi és minőségi átalakulása a biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplői közötti kapcsolat átértékelését is szükségessé teszi. A cik ezen tevékenység tanulmányozásához nyújt segítséget.

Kulcsszavak: Magyarország, boltőr, boltőrség, magánbiztonság, közbiztonság.

¹ Dr., ny. r. dandártábornok, c. főiskolai docens, e-mail: ermi_uiroda@freemail.hu

² Dr., PhD., r. alezredes, egyetemi adjunktus, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék, e-mail: lippai.zsolt@uni-nke.hu

Introduction: The reader will gain an insight into the activities of private or municipally organised and maintained shopkeepers linked to their property protection activities. It gives a snapshot of the daily life of one of the specialised, contemporary agencies of the time, which is responsible for creating security as our common mission.

Methods: The aim of the study is to examine the little known history and operation of the shopkeeping in the rural towns of Hungary until the second quarter of the 19th and 20th centuries.

Results: The authors of the study, as practising law enforcement experts, analyse studies, archival and contemporary press sources on the operation of the shop guards of some Hungarian towns, providing an insight into the now forgotten operation of the property and law enforcement organisations of turn-of-the-century Hungary.

Conclusion: The authors of the paper wish to contribute to a comprehensive scientific research on private security, recognising that the topic under study is a topical issue in the ongoing operation of the police, as the past decades have brought about a number of unprecedented situations in the operation of the police. The quantitative and qualitative transformation of tasks and expectations also calls for a reassessment of the relationship between state and non-state actors in the creation and maintenance of security. This study will help to explore this activity.

Keywords: Hungary, shop guard, shopwatch, private security, public security

Bevezetés

Zsoldos Ignác akadémikus és jogtudós (megjegyezve, hogy 1837. szeptember 7-én a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották) (KOI 2013) a közigazgatással és rendszettel magyar nyelven először érdemben foglalkozó *Néhány szó a' honi közbátorságról* (ZSOLDOS 1838: 1–3) című művének első részében a „vétkezés előre megakadályozásáról” fogalmazott meg gondolatokat. A bűnmegelőzésről írva tartotta szükségesnek a külső és belső egységre felosztható rendőrség felállítását, amelyek közül a belső rendőrség az, amely a városok és egyéb helységek belső „közbátorságára” felügyel, és amelyet a helyi lakosokra lehet bízni (BACSÁRDI–CHRISTIAN–SALLAI 2018: 33–34). A polgárok önálló cselekvésre, kezdeményezésre felhatalmazása – hogy ne csak a közigazgatás intézkedésére várjanak – a végrehajtók reagáló szerepéből a proaktív, problémát megoldó szerepbe jutását célozza, tehát a lakossággal és más társadalmi intézményekkel együtt a biztonság mint termék megteremtését keresik (GOTTLIEB–KRÖZSEL–PRESTEL 1998: 117).

Azonban a polgár kezébe adott felhatalmazás önálló cselekvésre, kezdeményezésre nemcsak lehetőséget, de felelősséget is rejt magában, ami életre hívta az egyén biztonsági tudatosságának fejlesztésére vonatkozó igényt. Ezen belül pedig a magánbiztonsági szektor elsődleges szerepét, az állami szféra tehermentesítését, a hatékony bűnmegelőzés fontosságának felismerését. Kimondhatjuk tehát, hogy mindez – a közrend, a közbiztonság

az állampolgárok biztonságérzetének alakulása szempontjából – a magánbiztonsági szektor számára megnyíló komoly piaci lehetőség, amely azzal arányos és igen komoly felelősséggel párosul (CHRISTIÁN 2014: 85–91).

Nem volt ez másként Magyarországon sem, ahol a 18. század utolsó évtizedétől a 20. század harmadik évtizedéig terjedő időszakban a (magán)boltórzés korántsem volt ismeretlen – azonban a tudományos gondolkodás látókörét ez idáig elkerülő – fogalom Budapesten és a vidéki településeken sem. Mindazzal együtt, hogy a témakör vizsgálatakor a bőségesnek egyáltalán nem tekinthető – általunk előtalált, a jövőbeni kutatások alapját képezhető – levéltári és szakirodalmi források és a korabeli sajtó által a teljesség igénye nélkül közreadottak álltak rendelkezésünkre.

Jelen tanulmányunkban a korabeli Magyarország egyes, vidéki városaiban tevékenykedő boltórségek mikrotörténeti jellegű működését vizsgáljuk meg.

Vidéki boltórségek

A boltórséget³ a boltok, raktárak, üzletek zárása után, az azok őrzését teljesítő egyének csoportja, a boltőrök közössége, testülete, valamint a hozzájuk kapcsolódó szervezetek és szabályozások alkotják.

A boltőrök, boltórségek alapvetően a kereskedőkhöz, a kereskedelemhez, utóbbinak kisebb egységeihez, területeihez kötődtek. Működtek rendőrségi szerveződésként, önkormányzatok kebelében, tűzoltóság szervezetében és egyletekként, valamint vállalkozásokként egyaránt. Finanszírozásukat boltok, raktárak, üzletek, lakóházak tulajdonosaitól, üzemeltetőitől beszedett járulékok, esetenként önkormányzati támogatások biztosították. Működésük előírásait formájuknak megfelelően szolgálati szabályokban, alapszabályokban rögzítették, amelyek általában felsőbb jóváhagyásra kötelezettek voltak.

Magyarországon 1880-ban 12 879 település volt (Népszámlálás 1871: 13, 33), amelyek között a két tucatot éppen meghaladják azok, ahol kitapinthatóan működött boltórság vagy terveztek boltórság felállítását. Ezek a települések: Buda-Pest-Budapest, Baja, Bácsa, Beregszász, Eger, Esztergom, Érsekújvár, Hódmezővásárhely, Kassa, Kecskemét, Keszthely, Kolozsvár, Marosvásárhely, Máramarossziget, Miskolc, Nyíregyháza, Nyitra, Pápa, Pécs, Sepsiszentgyörgy, Szatmár, Szeged, Szekszárd, Szentés, Székesfehérvár, Székely-Udvarhely, Temesvár, Torda.

Tanulmányunk további részében néhány egykori és jelenlegi magyar város boltórságát fogjuk – a tanulmány terjedelmi korlátaira tekintettel a teljesség igénye nélkül – a kor-szellem hiteles megidézésével elemezni.

³ Tanulmányunk a korabeli Magyarország vidéki városaiban létrejött boltórségek tevékenysége bemutatásakor a fellelt forrásokban egykoron megjelölt területi, földrajzi elhelyezkedést és elnevezést veszi alapul. Írásunk – annak eredeti célkitűzésén kívül – az előtalált források elemzésén túl az anyag terjedelmi korlátaira tekintettel nem vette górcső alá az egyes területek társadalomtörténeti hátterét, annak bemutatását.

Baja, Bajsa, Beregszász

Baja 1873-tól törvényhatósági joggal felruházott szabad királyi város boltőrsége egy trafikbetörés (*Somogyi Hírlap* 1909) és egy verekedés (*Az Újság* 1913) kapcsán szerepel az újságokban. Előbbiben arra utaltak, hogy a betörők a boltőr elhaladta után mentek be az üzletbe, utóbbiban pedig éjjeli harc volt a boltőrökkel (azzal együtt, hogy a cikkben a városban működő vagyonőrökről esik szó).

A Bácska szívében fekvő topolyai járáshoz tartozó közel 4000 lakosú Bajsa községben 1886 nyarán a korabeli újságok szerint – igaz, ugyanazt az esetet adták közre – a szolgálatot teljesítő boltőr tetten érte a vegyeskereskedésbe behatolni akaró rablókat. A gonosztevők rálöttek a boltőrre, aminek következtében ő súlyosan megsérült; ekkor érkezett a helyszínre két községi éjjeliőr, kiknek észrevételekor a támadók elmenekültek (*Nemzet* 1886; *Pesti Hírlap* 1886).

Bereg vármegye hetilapjának rendőri hírei között 1890 tavaszán jelent meg, hogy Beregszász rendezett tanácsú város egyik üzletének a kirakatából nyolc pár cipőt eltulajdonító tolvajt az éjjeli boltőr elkapta és átadta a rendőrségnek (*Bereg* 1890).

Eger

Eger rendezett tanácsú város, Heves Vármegye székhelye, közbiztonsági állapotainak felemlítésekor, 1887 tavaszán a helyi újságban egy véleményét beküldő javasolta, hogy budapesti mintára a település is alakítson boltőrséget. A kiváltó okot pedig a közelmúlt boltbetörései jelentették, amelyeket a gyarlón és szegényesen felszerelt városi rendőrség megakadályozni ugyan nem volt képes, de a főcinkosokat felderítette és elfogta (*Eger* 1887). Három évvel később a piactéri betörések kapcsán, illetőleg az utóbbi időben elszaporodott boltbetörések okán ismét olvasható volt, hogy a kereskedők, jól felfogott érdekeiket szem előtt tartva, a már annyiszor emlegetett boltőrséget felállítanák. Tudvalévő, hogy az egész város területén cirkálni köteles, csekély számú rendőröktől alig kívánható, hogy éjnek idején, egyes hasonló esetek figyelmüket ki ne kerüljék. „Míg ellenben ha a felállított boltőrök a rendőrséggel együttesen őrködnének a boltok fölött, ily esetek többé aligha fordulnának elő” (*Eger* 1890). 1904 őszén, az egri főutcán már cirkált boltőr (*Hevesvármegyei Hírlap* 1904).

1916 őszén arról olvashattak az egri polgárok, hogy tűzoltó figyelő őrök és éjjeliőrök, boltőr segítségével fogtak el betörőt (*Egri Újság* 1916).

1917. október 13-án betörések elleni óvintézkedésekről nyilatkozott a város rendőrkapitánya, hangsúlyozva, hogy a kereskedőkhöz kívánt szólni. Hogy csak három boltőr volt, annak „az egri kereskedővilág az oka, mert átallott egypár koronával hozzájárulni a boltok őrzéséhez pedig, hogy megőrizzük a belvárosi kereskedéseket, legalábbis hat boltőrt kell még beállítani.” A rendőrkapitány úgy hitte, hogy a kereskedők saját, jól felfogott érdekükben kérni fogják további boltőrök alkalmazását (*Egri Újság* 1917a).

Az egri boltőröket sem kerülte el a bírálathoz. Az 1917. november 26-án reggelre törént üzletbetöréshez fűződően az elkövetés helyéhez közel lakó tanú elmondta, hogy éjjel

11 órakor történt hazaérkezésekor a kérdéses üzlettel szembeni padon a boltőrök az igazak álmát aludták (*Egri Ujság* 1917b).

Mintegy fél évvel később a húspiactéren történt betörés során 600 korona kárt okoztak a tolvajok. A rövid cikk negyedik mondata szerint „[a]z esetről az a legérdekesebb, hogy a húspiactéren külön boltőrök vigyáznak éjjel” (*Egri Ujság* 1918).

1922 decemberében ismét javasolták a kereskedőknek a boltőrök szaporítását, egyben figyelmeztetve őket arra, hogy üzleteikben zárás után ne tartsanak pénzt. A felhívás alapját egy meghíusult betörés adta. December 6-án éjjel 11 órakor a boltőrök megzavarták az egyik termény- és bankbizományos cég irodájában tevékenykedő betörőket, akik már a páncélszekrény egyik zárját megfúrták, a másikat viszont még nem tudták. A boltőrök milliós értéket mentettek meg (*Egri Népujság* 1922a).

Az előbbi cikkhez kapcsolódón négy boltőr által december 9-én aláírt levél érkezett az *Egri Népujsághoz*. A szerkesztőség által közzétett levélben foglaltak szerint nem lehet szaporítani a boltőröket, mert a kereskedőktől és iparosoktól beszedett összegből nem telik többre négy boltőrnél.

„38 kereskedő és iparos nem járul hozzá a fizetésünkhöz, bár közöttük van pár milliomos, több háztulajdonos és több jómódú üzlettulajdonos, de olyan nincsen egy sem, aki a havi 2000 hozzájárulást megérezné. [...] mi nem kerülhetjük el, de ha tehetnénk, sem kerülnénk el az ő üzletüket a szomszédja üzlete miatt, aki fizet.”

Nem nevezték meg a nem fizetőket, de felsorolták az őrzött területeket (*Egri Népujság* 1922b).

1925. február 25-én éjjel a húspiacon lepték meg a betörőket, akik ezért nem tudtak semmit sem elvinni. Az eredményesen fellépő boltőrök már több alkalommal is hiúsítottak meg tolvajlásokat (*Egri Népujság* 1925).

Esztergom

Esztergom rendezett tanácsú, szabad királyi városban, Esztergom vármegye székhelyén 1879 végén bizonyosan voltak boltőrök, mivel a helyi újság cikkében arról esett szó, hogy a boltőrök hanyagsága miatt történt betörés. A lap értesülése szerint „a boltőrök úgy vannak felfogadva, hogy reggelig kell körjárateikat folytatni, és ha ez nem úgy lenne”, az illető előjáróság szigorú vizsgálatot végez (*Esztergom és Vidéke* 1879a). Néhány nappal később viszont hatékonyan lépett fel a boltőr a farkasnak vélt kutyával szemben (*Esztergom és Vidéke* 1879b).

Az Esztergomi Önkéntes Tűzoltóegylet 1882. június 10-én tartott gyűlésen tárgyalta az 1851-ben alapított Esztergomi Kereskedelmi Társulat határozatát, amelynek alapján a boltórságot átadták a Tűzoltó Egyesületnek. Az átvétel megerősítését tanúsítja a két boltőr fizetése hiányzó részének felvétele a Tűzoltó Egyesület költségvetésébe. A boltőrzési díjból fejenként havi 12 forint esik, a havi fizetésük pedig, szintén fejenként, havi 18 forint. Ez hat-hat forint különbözetet jelent (*Esztergom és Vidéke* 1882).

Az 1886-ban előterjesztett, a számadatokat nehezen követhető módon jegyző, titkári jelentés szerint a Tűzoltó Egyesületnek a boltörzési díjból 288 forint bevétele származott, a kiadások között pedig 72 forint szerepel mint egy boltór bére. Utóbbi 1889-ben szintén 72 forintot jelöl, a bevétel viszont 290 forint. Ez így négy boltór hat-hat forint illetménykülönbözetét jelenti (*Esztergom és Vidéke* 1886; *Esztergom és Vidéke* 1889).

Az Esztergomi Kereskedelmi Társulat 1896. augusztus 22-i ülésén tárgyalta a tűzoltóság azon átiratát, amelyben kérdezik, hogy a társulat hajlandó volna-e a boltóri órjاراتokat az egyesített város egész területére kiterjeszteni. A felvetés alapján elhatározták, hogy a város kereskedőit megkérdezik, hajlandók-e a boltörök fenntartásához a kikötött díjjal hozzájárulni (*Esztergom és Vidéke* 1896a).

A következő hónap 24-én másodízben foglalkoztak a Tűzoltó Egyesület javaslatával. A megújítás folytán az éjjeli boltörök tűzrendészeti szolgálatokat is teljesítenének. A cikk közli a Kereskedelmi Társulat felhívását, amelyet kiküldtek a város kereskedőihöz. Az elképzelés szerint a négy boltór mellé felvennének még négyet, vagyis összesen nyolc éjjeli boltórt alkalmaznának. Szolgálatukat párosával teljesítenék, négyen éjfél előtt, négyen pedig éjfél után. Elsőben kötelességük az üzletek ajtóinak, ablakainak ellenőrzése, hogy be vannak-e zárva, másodjában pedig a kereskedők vagyonának tűzveszélytől is megóvása (*Esztergom és Vidéke* 1896b).

A későbbiekben ritkábbá váltak a boltörökről szóló hírek. 1897 őszén, a Tűzoltó Egyesület választmányi ülésén elhangzott, hogy a boltörök számát négyről ötre, az ideiglenes örök havi díját öt forintról hatra emelték. Titkári javaslatként szerepelt ellenőrző órák beállítása is (*Esztergom és Vidéke* 1897).

Az 1921. esztendő kezdetén újravi gratulációk megváltása címén a helybeli boltörök részére az egyik ismert bútorkereskedő 50 koronát adott át az *Esztergom és Vidéke* szerkesztőségében. Két évvel később a „Tűzoltó Egyület főparancsnoksága azon kéréssel fordul a nyílt üzlettel bíró kereskedők és iparosokhoz, hogy a boltörzési díjakról szóló nyugtákat, amelyeket a napokban fognak bemutatni, elfogadni és beváltani szíveskedjenek.” Az ok pedig az volt, hogy az egyesület fenntartásához anyagi eszközökre is szükség van (*Esztergom és Vidéke* 1921; *Esztergom és Vidéke* 1923).

Hódmezővásárhely

Az 1873 óta törvényhatósági joggal felruházott város, Hódmezővásárhely rendelkezett ugyan boltörökkel, róluk azonban az újságok mindössze néhány tudósításban adtak hírt. 1905 áprilisában betörési álhírről írtak a helyi lapok. Történt, hogy az egyik borbélyüzlet nyitva hagyott ajtaját a boltór bezárta, majd értesítette a tulajdonost. A boltórt betörőnek nézték a szomszédok, s egyikük azonnal a rendőrségre futott segítségért. A kiérkező rendőr konstataulta, hogy bűncselekmény nem történt (*Vásárhelyi Híradó* 1905).

Néhány hét szünetet követően 1905 nyarán újra betörők jártak a város főterén és a főutcáján is. Az egyik nagykereskedő üzletéből 180 koronát kitevő aprópénzt vittek el, miután álkulcs használatával behatoltak a helyiségbe. A környéken folyamatos volt a boltóri jelenlét és a rendőri cirkálás is, ám gyanús körülményt senki sem észlelt (*Hódmezővásárhely* 1905).

Kassa

Kassa törvényhatósági joggal felruházott szabad királyi város, Abaúj-Torna vármegye székhelye boltórsóinak történetéről Kerekes György tollából származtatva újságcikksorozatban is jelentek meg adatok (*Felsőmagyarország* 1913a; *Felsőmagyarország* 1913b).

A kassai kereskedők 1814-ben – mivel az utóbbi évben háromszor törtek be üzletekbe – négy éjjeliőrt rendelték, s e célra 400 forintot szavaztak meg. A következő évben az örök számára 100 forint értékben juhászbundákat és felszerelést vásároltak. 1817-ben arról tanácskoztak, hogy négy vagy hat bolti őrt tartsanak. A négy bolti őrt 1822-ben néhányan kevesellték, de a többség nem akart többet. A boltórság folyamatosan szerepelt a kiadások között 30–50 forint tétellel. 1850-ben a boltórság inspekciós szobájának berendezésére 10 forintot folyósítottak. Díványbevonásra 7 forint 45 krajcárt, két sípra 2 forint 5 krajcárt, négy alabárdra és egy nagy szekrényre 22 forintot, asztali vászontakaróra 38 krajcárt. 1856-ban a Mariantsik nevű személyt grémiumi írnoknak nevezték 60 forint évi honoráriummal. 1864-ben a boltórság részére Mariantsiknak 40 és 100 forintot adtak. 1865. január 15-én kijelentették, hogy nem fizetnek többet, hanem felkérlik a várost, hogy hozza rendbe a boltórság ügyét, és tartsa fenn e hasznos intézményt (*Felsőmagyarország* 1913a; *Felsőmagyarország* 1913b; *Felvidéki Újság* 1940).

Az 1880-as évek elején megtörtént a kereskedelmi testület átszervezése, amelynek kapcsán az új grémiumnak okmányokat és tárgyakat is átadtak. Ezek jelentős része irattárba helyezést követően a kassai Rákóczi Múzeumba került, így a boltőrök könyvei is. 1886-ban a kapitányi hivatal a boltbérekből visszautalt közel 1000 forint megtakarított összeget. Belőle, kevésbé bőkezűen, 20 forintot a boltőröknek, 40 forintot az 1878-ban alakult rendőrönsegélyző egyletnek adtak (*Felsőmagyarország* 1913c; *Felsőmagyarország* 1913d).

1883 őszén durva támadásokról szereztek tudomást a város lakói. November 6-án reggel öt órakor a székesegyház közelében munkába igyekvő kiszolgálónővel kezdett erőszakoskodni egy katona; az asszony segélykiáltásaira egy boltőr sietett a helyszínre, akivel a támadó dulakodni kezdett. A boltőr sípolására társa is az erőszakoskodás helyére érkezett, s ketten ártalmatlanná tették a brutális támadót, majd a városházára kísérték (*Felvidéki Közlöny* 1883).

A századfordulón a Kereskedők Egylete által fenntartott és a főkapitány hatósága alatt álló boltőrök száma nyolc fő volt. Ők éjszaka teljesítették szolgálatot négy kerületben (ENDRÖDY 1898: 38).

1937-ből származik még olyan újságcikk, amely a kassai boltórságot említette. Nyitráról jelentették, hogy a Kassai Éjjeliőr- és Boltórság Vállalat nagytapolcsányi alkalmazottját letartóztatták, mert rendszeresen fosztogatásokat követett el. Rendelkezett az őrzése alá vont házak kulcsaival, így feltűnés nélkül hatolhatott be tolvajlásainak helyszíneire. Az előző évben szintén történt hasonló eset Nyitrán. Akkor a boltőr sorozatos betöréseket követett el, amely tetteiért a bíróság fogházbüntetéssel sújtotta (*Prágai Magyar Hírlap* 1937).

Kecskemét

A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Kecskemét törvényhatósági joggal felruházott város boltőrségéről 1872-től jelentek meg tudósítások, amelyek bűnesetek boltőrök általi megakadályozásáról, veszélyek elhárításáról és olyan betörésekről szóltak, amelyek idején boltőri szolgálatteljesítés is volt a környéken. Egy cikkszáró mondat szerint „[é]rdekes tudni, hogy a bolt a piac kellő közepén van, s a boltőr által őriztetik. Huszonötöt kellene az ilyen boltőr illető részére vezetni!” (*Kecskemét* 1874). A kapcsolódó kíméletesebb kérdés pedig így hangzott: „Hát a boltőrök hol aludták csendes éjjeliálmukat?” (*Kecskeméti Lapok* 1874).

1891. október 18-án a kecskeméti kereskedők, előzetes meghívást követően, értekezletet tartottak a városháza tanácstermében annak megvitatására, hogy a téli időszakban hogyan védjék boltjaikat. A város főkapitánya előterjesztette, hogy a rendőrség nem elég-séges létszáma nem teszi lehetővé külön őrszemek felállítását a piactéri üzletek őrzésére. Ezért kívánatos lenne, hogy a kereskedők maguk is gondoskodjanak kellő számú fogadott őr felállításáról. A régi kereskedőtestület tartott boltőröket, akiknek a díját arra a célra létesített alapból fedezték. Miután a társulatnak még több mint 3000 forint tőkéje van, megállapodtak abban, hogy gondoskodnak saját boltőrökről, egyben felkérlik a polgármestert, hogy adjon egy városi rendőrt a felügyelet gyakorlására. Az ügyben történő eljárás végett bizottságot küldtek ki (*Kecskemét és Vidéke* 1891).

Keszthely

A községekről szóló 1886. évi XXII. törvénycikk óta nagyközség, korábban mezőváros, Keszthely képviselő-testületének 1904. március 12-én megtartott rendkívüli közgyűlésén napirendre került az a kérvény, amelyben megfogalmazták, hogy a boltőrök fizetéséhez a község járuljon hozzá. A közgyűlésen a kereskedők részéről beadott kérelemre elhatározták, hogy a boltőrök fizetéséhez a város méltányos arányban hozzájárul (*Balatonvidék* 1904; *Zalamegye* 1904).

1907-ben a tűzoltó-egyesület fejlesztése került napirendre. Ehhez új szabályrendelet alkotása volt szükséges, amelyben rögzíteni kellett, hogy a tűzoltószervezet magát hathét kiképzett, úgynevezett hivatásos tűzoltó jelenti, akik különböző városi feladatokat is teljesítenek. Például lehetnek boltőrök is (*Balatonvidék* 1907). Az elhatározás testet is öltött, amit reprezentál a következő év nyarán történt támadás is, ugyanis 1908. augusztus 2-án éjjel Kovács János önkéntes tűzoltóőr-parancsnok boltőri szolgálatának teljesítése közben egy duhajkodó társaságot felszólított, hogy az üzletek redőnyeit ne zörgesse. Garázdálkodásukat nem hagyták abba, majd az ismételt felszólításra válaszul a csapat egyik tagja revolvert rántott elő, és rálőtt a gyanútlan boltőrre. Szerencsére a golyó célt tévesztett; Kovács János azonnal jelentést tett a csendőrségen. A nyomozás során reggelre megállapították, hogy a tettes egy akadémiai polgár volt, akiről a csendőrség tájékoztatta a Keszthelyi Gazdasági Akadémia igazgatóságát, ahol bizonyára példás szigorral ítélték meg a könnyelműen lövöldöző fiatalember felett (*Balatonvidék* 1908).

Kolozsvár

Kolozsvár törvényhatósági joggal felruházott szabad királyi város, Kolozs vármegye székhelyén boltőrségének létrehozása 1863-ban történt meg, az 1830-ban alakult Kolozsvári Kereskedő Társaság közgyűlésén. A finanszírozást a boltiőr-alapba befolyt összegekből fedezték (MUZSNAI ÜRMÖSSY 1898: 94).

A város boltőrségéről szóló csekély mennyiségű hírekben olvashattak az érdeklődők eredményes veszélyelhárításokról és büntettek megakadályozásáról is. A dicsérő mondatokon túl, sikertelenség esetén meglehetősen kíméletlen minősítések láttak napvilágot. 1892 tavaszán már azt is vizionálta egy cikkíró, hogy „[m]a holnap megérjük, hogy betörnek a tanácsházba, ellopják a polgármestert, ellopják a főkapitányt. A rendőrséget meg az alvó boltőröket csak azért nem lopják el, mert oly fedezetre okvetlen szükség van, melynek csendes nyugalma alatt békésen lehet betörni és lopni.” Május 17-én ugyanis kifosztottak egy egész utcasort. Büntett helyszínévé vált többek között egy nagyobb fűszerüzlet, egy mézsárszék és a szodagyár is. „Az ismeretlen tetteseknek a rendőrség nyomában van. Ezt a nyomot azzal az ismeretes furkós bottal üti” (*Ellenzék* 1892).

A terület szervezetére vonatkozóan a *Kolozsvár* 1897. február 5-én megjelent számában olvasható pár sor, amely szerint a kereskedők méltatlankodtak a rendőrségnek és a boltőröknek a sorozatos betörések felderítése kapcsán mutatkozó tehetetlensége miatt. Egyúttal felajánlották, hogy „a policzia rendelkezésére bocsátják azt a pénzüsszeget, amelyet most a boltőrökre fecsérélnek.” A rendőrség nem reflektált sem az ajánlatra, sem a betörőkre (*Kolozsvár* 1897).

1904 nyarán, szintén betöréses lopás okán merült fel a boltőrök tevékenysége. A Főtér 18. szám alatti ékszerboltba történt behatolást követően a tolvajok nagy mennyiségű ékszert loptak el. A rendőrségi nyomozás nem hozott gyors eredményt, sőt, a következő napra a bűncselekmény elkövetésének idején szolgálatban lévő boltőrök sem kerültek elő. „Ezek a lábas jószágok valahol az igazak álmát aludták a betörés alatt.” A hatósággal semmilyen összeköttetésben nem álló boltőrök felfogadására az üzlettulajdonosok álltak össze. A 7-8 forint havi bérüket fedezték, munkájukat ellenőrizték. A boltőrök felelősséggel a kereskedők felé tartoztak. A bolttulajdonosok az előállt helyzet miatt azzal is foglalkoztak, hogy a boltőrök rendes hatósági közegek legyenek (*Ellenzék* 1904).

A trianoni békediktátumot követően az *Uj Kelet* lap néhány soros tudósításokból álló cikksorozatban kísérté figyelemmel a kolozsvári boltőrséget. A város kereskedői a gyakori betörések miatt 1921 áprilisában elhatározták, hogy üzleteik védelmére fegyverrel felszerelt boltőrséget szerveznek. Az elképzelést a városi rendőrség támogatta. A tervet meghíúsítani látszott egy másik javaslat, amely szerint őrző- és biztonsági vállalatot kell létesíteni. Egy hét elteltével viszont már arról írtak, hogy engedélyezték a fegyveres boltőrséget, így a rendőrprefektúra által kiadott engedély alapján a legrövidebb időn belül megkezdik az új őrség szervezését. Május 17-én közölték, hogy a nemrég megalakult boltőrség megkezdte működését. A 16 boltőr a rendőrség és a Kereskedők Tanácsa felügyelete alatt végzi munkáját. Figyelmük csak azokra az üzletekre terjed ki, amelyek tulajdonosai a boltőrség fenntartásához anyagilag hozzájárulnak (*Uj Kelet* 1921a; *Uj Kelet* 1921b; *Uj Kelet* 1921c; *Uj Kelet* 1921d).

Tavasszal az *Ellenzék* arról tájékoztatta olvasóit, hogy az egy hónapja működő boltőrség költségeinek fedezése akadozik. A cikk szerzője szerint a fenntartás vagy túl nagy terhet ró az érintettekre, vagy, mivel megszűntek az üzletbetörések, talán a kereskedők már nem félnek azoktól. Tény, hogy vállalt kötelezettségeiket nem akarják teljesíteni. A Kereskedők Tanácsa bevonásával az Iparkamara helyiségében tartott értekezleten sürgősnek találták a boltőrség fenntartását, ezért felhívták a kereskedőket, hogy teljesítsék a boltőrség fenntartására vállalt kötelezettségeiket (*Ellenzék* 1921).

Marosvásárhely

Marosvásárhely törvényhatósági joggal felruházott szabad királyi városban volt boltőrség, azonban annak létét adathiány miatt csupán alig lehet érinteni. Amikor a *Székelly Lapok* 1899. április 23-án ismeretlen tettes által a Kossuth utcában elkövetett betörésről tudósított, csupán annyit jegyzett meg: „Pedig hát vannak boltőrök, van rendőri őrzés” (*Székelly Lapok* 1899).

Az 1857-ben alakult Marosvásárhelyi Kereskedő Társulat 1921. május 8-i közgyűlése elvetette a boltőrség szervezését, rámutatva arra, hogy a boltőrség működtetése többletkiadást jelent a kereskedőknek. Ők maradnak a rendőrség és a biztosítás mellett (SEBESTYÉN 2011: 90).

Miskolc

Az 1907. évi LI. törvénycikk első paragrafusának rendelkezése szerint Miskolc 1871 óta rendezett tanácsú város, 1909. január 1-jén pedig törvényhatósági joggal felruházott várossá alakult. A trianoni békeszerződés után Borsod, Gömör és Kishont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye székhelye lett. A boltőrség 1874 elején került a városi közgyűlés napirendjére, amikor a betörések és a tolvajlások miatt elhangzott interpellációra válaszul utasították a tanácsot katonai őrzések igénybevételére, valamint a kereskedők felhívására azért, hogy a más városokban szokásos éjjeli boltőrök intézményének behozatalát tegyék meg (*Borsod-Miskolci Értesítő* 1874).

A boltőrök felállításának konkrét kezdeményezésére két év elteltével került sor, miután a kereskedők okultak a többször is ismétlődött betöréseken. 104 forintot írt alá 120 kereskedő, havonkénti fizetés kötelezettsége mellett. „Ennek már régen meg kellett volna történni, Pest és Bécs csak nagy városok s mindkettőben ezrekre megy a rendőrök száma, és még is tartanak a bolt tulajdonosok őröket, miután ennek ellátását képtelenség a városi rendőröktől követelni” (*Borsod-Miskolci Értesítő* 1876; *Miskolc* 1876). Az év utolsó napján megjelent *Gyöngyös* pedig arról adott hírt, hogy a napirenden lévő boltbetörések megakadályozására most kezdenek a boltőrök felfogadásáról gondolkozni. „Ejnye, miskolciak, de hátra vannak!” (*Gyöngyös* 1876).

Csaknem másfél év elteltével a boltőrök felállításának idejét ismét megemlétték, célozva a rendőrség figyelmét. Ámbár úgy értesültek, hogy már a rendőrkapitány megtette az intézkedéseket, s e célból összehívta a választmányt (*Borsod-Miskolci Értesítő* 1878).

Effektíve a miskolci boltőrség talán utolsó nyilvános említése mintegy évtized múltán történt azzal, hogy „[a] boltőrök intézménye egymásután vallja a kudarcot. Különben nem is lenne a boltőr igazi boltőr, ha álmos nem lenne” (*Borsod-Miskolci Értesítő* 1887).

Nyíregyháza

Nyíregyháza rendezett tanácsú város, az 1876-os megyerendezés (1876. évi XXXIII. tc.) során Szabolcs vármegye székhelye lett az addig e címet viselő Nagyálló helyett. Egy évtized elteltével üzletbetörések kapcsán vetődött fel a boltőrség kérdése „rendőrségünk csekély létszáma, még csekélyebb fizetése mellett, vagyonbiztonságról szó sem lehet nálunk. E fogyatékos állapoton azonban maguk a bolt tulajdonosok segíthetnének legcélszerűbben az által, ha boltőröket alkalmaznának” (*Nyírvidek* 1886).

Egy újabb évtized elteltével a Nyíregyházi Kereskedők Társulata napirendre tűzte a boltőrség szervezését, amelyet megelőzőtt a város időben első rendőrfőkapitányának a tárgyban küldött átirata (*Nyírvidek* 1897a).

1897 nyarán már a döntésről szóló hír került a közönség elé. A helybeli kereskedők társulata hónapokon keresztül fáradozott a boltőrség létesítésén. E végből felhívta a város középső részein elhelyezkedő üzletek tulajdonosait, hogy nyilatkozzanak, hajlandók-e évi két forinttal a költségekhez hozzájárulni. A megkeresett 89 bolttulajdonos közül 62-en jelentették, hogy fizetik a hozzájárulást. Közöttük többségben voltak az iparosok és a kis üzlettel bírók, míg az előkelő boltok tulajdonosai, akiknek az üzletei a legforgalmasabb helyeken voltak, tagadólag válaszoltak.

„Ily körülmények közt a kereskedők társulata nem találja méltányosnak, hogy a kevésbé tehetőse anyagi áldozata árán létesíttessék a boltőrség, míg a vagyonosabbak attól a csekélyévi hozzájárulástól vonakodnak; ez okból a míg e vonakodás meg nem szűnik, a boltőrség szervezésének eszméjétől eláll” (*Nyírvidek* 1897b).

Pápa

A Veszprém vármegyei rendezett tanácsú város Pápa boltőrségéről a korabeli, főleg a helyi sajtóban – amelyet négy lap is képviselt – jelentek meg olyan írások, amelyek rámutattak a boltőrök létre, tevékenységére, érzékeltetve azt, hogy a boltőrintézmény folyamatosan figyelemmel kísérhető. Ez megmutatkozott az anyakönyvi hírekben is oly formában, hogy ha egy boltőr családi helyzetében – halálozás, házasságkötés, születés – változás állt be, azt is közzétették. Az érdeklődők a pápai boltőrökről szóló írást már 1874-ben találhattak az egyik helyi lap hasábjain. A bolttulajdonos segítségével betörő tolvajt fogott el a szolgálatot teljesítő boltőr. Igaz, az újságíró nem mulasztott el egy maliciózus megjegyzést, amikor a tolvaj elfogását eredményező boltőri magatartást említette: „hanem a boltőr főlébredvén, és zajt csapván, a szomszéd Kunt Mihály segélyével, de már az utcán futtában, elfogott” (*Pápai Lapok* 1874a).

1874. május 2-án Pápa város képviselő-testületének közgyűlésén a kereskedelmi testület kérelme alapján megadták a boltőrök évdíjának 50 forintról 120 forintra emelését (*Pápai Lapok* 1874b).

1877. nyár közepén arról olvashattak, hogy a boltőrök sípjelére senki sem jelent meg a féktelenül mulatozó legények csendesítésére. „A boltőrök hasztalan adtak jelt sípjaiikkal, senki sem jelent meg, hogy a garázdálkodókat rendre utasította volna, míg végre a veszedők a csapszékből kiutasítottván, eloszoltak” (*Pápai Lapok* 1877).

1879 végén a kereskedők értekezlete a boltőrségre vonatkozó rendszabályt továbbra is fenntartandónak tekintette. A díj kivetésére, az örök alkalmazására és ellenőrzésére a rendőrkapitány elnöklété alatt hattagú választmányt küldtek ki (*Pápai Lapok* 1880).

1881 végén a város tanácsa arról intézkedett, hogy a vagyonbiztonság érdekében a boltőrök létszámát a téli hónapokban jelentékeny számmal szaporítsák. Feladatuk végrehajtásában felváltva, egész éjjel talpon legyenek, körjáratot tartsanak, s minden előforduló rendetlenségről a rendőrséget értesítsék (*Pápai Lapok* 1881).

1888 nyarán az éjjeli őrség létszámát két boltőrrel felemelték (*Pápai Hírlap* 1888).

Az 1892 júliusában életbe lépett városi tűzrendészeti szabályrendelet tűzjelzésről szóló fejezetében rögzítette, hogy tűzvészjelzésnek tekintendő a boltőrök által kürttel és dobzóval adott riadó is (*Pápai Lapok* 1892). Ugyanezen év szeptember 3-án, majd a következő év december 30-án a város képviselő-testülete határozott a város alkalmazásában állók illetményeiről. A polgármester évi fizetése volt 1400 forint és 300 forint lakbér-hozzájárulás, a rendőrkapitányé 1000 forint és 200 forint lakbér. Egy rendőr évi 270 forintot húzott, a négy boltőr pedig egyenként 30 forintot (*Pápai Lapok* 1894).

A boltőri illetmény fizetési osztályba nem sorozott alkalmazottként 1912. január 1-jétől évi 60 korona lett, a város új szervezeti szabályrendeletének értelmében. Akkor a főkapitány a VIII. fizetési osztályban évi 4000 korona fizetést és 910 korona lakáspénzt, egy rendőr évi 280 korona fizetést kapott (*Pápai Lapok* 1911).

1902 februárjában a város felhívta a szabóiparosok figyelmét arra, hogy a pápai boltőrség részére négy köpeny szükséges. „Akik a ruhadarab elkészítésére hajlandók, ajánlataikat három napon belül tegyék meg!” (*Pápai Lapok* 1902).

Az egyik helyi újság kétszer egy mondatot arra is áldozott, hogy közreadja a rendőrök és boltőrök egymáshoz viszonyulásáról szóló megnyilvánulásokat. „Az hírlik, hogy a rendőröknek csak a boltőrök tisztelegnek.” Továbbá: „Az hírlik, hogy a rendőrök az éjjeli boltőröket félvállról nézik” (*Pápai Közlöny* 1906a; *Pápai Közlöny* 1906b).

Kis Ernő 1907-ben az éjjeli őrség történetének bemutatásakor kitért a boltőrségre is, megjegyezve, hogy az a rendőrséggel és a tűzoltósággal együtt gyermekkorát élő intézmény az ősi bakteri tisztséghez képest (*Pápai Hírlap* 1907).

1914 nyarán Pápán megjelentek egy vagyonőrző vállalat olyan képviselői, akik szolgáltatásaikhoz ügyfeleket toboroztak. Az egyenruhás, kardot viselő emberek felkeresték az üzlettulajdonosokat, és tájékoztatták őket a cég tevékenységéről, díjairól, felelősségéről. Július 22-én 34 belvárosi kereskedő és iparos, akik már évtizedek óta boltőri testületet tartottak fenn, a Lloyd helyiségében értekezletre gyűltek össze. A témához ötten szólnak hozzá, mindegyikük kijelentve, hogy a jelenlegi boltőrintézmény működésével elégedettek, s a jövőben is azt tartják fenn. Egyébként is az új vállalat nagyobb terhet róna a kereskedőkre, aminek ellenértékét egyáltalán nem látják. A megjelentek a működő

boltőrtestület fenntartásáról hoztak határozatot. Azt is kimondták, hogy a boltőrök számát kettővel szaporítják (*Pápai Hírlap* 1914; *Pápai Lapok* 1914).

1915. január 17-én, vasárnap délután öt órakor boltőrügyben, a városháza nagytermében tartottak ülést a pápai üzlettulajdonosok. A kibocsátott meghívóban olvasható volt, hogy „az eddigi boltőrrendszert továbbra is fenntartjuk s az az állítás, mintha a boltőrség megszűnt volna, a valóságnak nem felel meg” (*Pápai Hírlap* 1915a).

Egy rövid közlemény arról is napvilágot látott, hogy a városban megjelent éjjeli őrző és biztonsági vállalat segélykérelmet terjesztett be a tanács elé. A tanács döntést még nem hozott, és felhívta a boltőrség vezetőségét, hogy tegyenek nyilatkozatot arra vonatkozóan, hogy a boltőri intézmény fenntartása vagy megszüntetése volna-e célszerű (*Pápai Közlöny* 1915a).

Rövid idő múlva a kereskedők gyűlésén egyhangúan kimondták, hogy a boltőrintézményt, amely a múltban jól bevált, továbbra is fenntartják. Kimondták továbbá, hogy felkéri a városi tanácsot, hogy a boltőrség céljaira addig nyújtott 250 korona segélyt 500 koronára emelje fel. Az újból alakult egyesület elnökévé a város rendőrkapitányát választották meg, és az intézmény finansziális kérdéseinek megoldására 14 tagú bizottságot delegáltak (*Pápai Közlöny* 1915b).

A város tanácsa 1915. január végén helyt adott a kereskedők kérelmének, és 1916-tól kezdődően az addigi 250 korona támogatást évi 500 koronára felemelte. Ugyanakkor az éjjeli őrző és biztonsági vállalat tulajdonosának – aki az iparigazolványt már 1914 augusztusában megkapta – segély iránti kérelmét elutasította. A *Pápa és Vidéke* meg is jegyezte, hogy „a zombori vállalat [...] egyenruhás embereivel és kitűnő rendőrakuttyákkal őrizteti mindazt, amit őrizetére bíznak. A mi kereskedőink úgy látszik a régi Dárdás és Kürtös bácsikban jobban megbíznak, mint a sokkal modernebb, de még ismeretlen intézményben” (*Pápa és Vidéke* 1914; *Pápa és Vidéke* 1915a; *Pápai Közlöny* 1915c).

1916 elején már ismertté vált, hogy „az évtizedek óta működő boltőrintézmény tudvalevőleg megszűnt, s ennek pótlására Szűcs Mihály nyug. csendőrrjárásőrmester személy- és vagyonbiztonság őrzésére egy vállalatot létesített, melyre a városi tanács az iparigazolványt már ki is szolgáltatta.” A város tanácsa arról is döntött, hogy a boltőrségnek megszavazott segélyt két egyenlő részben az újonnan alapított cég vezetőjének utalja ki (*Pápai Lapok* 1916).

A pápai boltőrség megszűnésének oka nem tárul fel a korabeli híradásokban, ámbar bizonyosan szerephez jutott a városban fiókot nyitott zombori őrző és biztonsági vállalat, amelynek tevékenységéről pozitív hangvételű cikkek is megjelentek. Például az 1915 februárjában elszaporodott baromfi- és egyéb lopások elkövetőinek felderítésében „az őrző- és biztonsági vállalat ellenőre, Lupusz nevű rendőrakuttyája kalauzolásával megállapította, hogy a baromfilopásokat két 14 éves gyerek követte el, míg a pincebetörést két legényember” (*Pápa és Vidéke* 1915b). Összel

„a zombori éjjeli őrző- és biztonsági vállalat [...] rendőrakuttyája ismét újabb tanújelét adta kitűnő szimatjának. [...] részben csak azért említettük meg Lupusz újabb sikerét, hogy a vállalat életrevalóságára felhívjuk azoknak a figyelmét, akiknél még akad valami ellopni való. Polgárőrségünk úgy sincs” (*Pápa és Vidéke* 1915c).

1915. november végén még esett szó a pápai boltőrökről annak kapcsán, hogy a város kellős közepén lévő trafikba történt betörést a boltőrök vették észre hajnali három órakor. A nyomozás során arra is fény derült, hogy a betörők már akkor megkezdtek behatolásukat a boltba, amikor a moziból a közönség nagy csoportokban távozott. Utóbbiak azt hitték, hogy a vasredőnyhöz kulcsaikat próbálgatók a köteles ellenőrzésüket teljesítő boltőrök. A csendőrség és a rendőrség együttes nyomozással hamar elfogta a két tettest, akik több településen is követtek el betöréseket (*Pápai Hírlap* 1915b).

Pécs

Pécs törvényhatósági joggal felruházott szabad királyi városban, Baranya vármegye székhelyén 1867. augusztus 2-án jelent meg a boltőrség intézménye, mégpedig akkor, amikor a főkapitány jelentette Veszélyi Nándor (Veszélyi N. Ferenc) városi lakos, bizományos és hirdetőiroda-tulajdonos folyamodványát. A kérelmező a számára már engedélyezett hordárintézet mellé kívánta felállítani a boltőrséget. Mivel a tervezetben és a bemutatott utasításban foglaltak az előírásoknak megfeleltek, a kitűzött célok pedig a törvényekkel és a rendszabályokkal harmonizáltak, az engedélyt megadták. A város tanácsa feltételként szabta, hogy a boltőrök által biztosíték fejében leteendő pénzösszegeket, miután leadták a kapitányi hivatalba, a pécsi takarékpénztárban helyezték el, ahol kamatoznak. A pénzügyi aktus bizonylatait pedig meg kell őrizni, azaz a könyveket kellő őrizet mellett el kell tenni. A boltőrség a kapitányi hivatal főfelügyelete alá tartozik (*Pécs Város Tanácsának iratai* 1690–1868; *Pécsi Lapok* 1867a).

A hordárintézmény 1867. július elején kezdte meg működését 10 veres főveges, vitorlavászon zubbonyos taggal. Akkor már az is ismertté vált, hogy a tulajdonos az éji őrködést is elvállalja, természetesen illő díjért (*Pécsi Lapok* 1867b).

Pécs szabad királyi város törvényszéke 1867. augusztus 30-án megtartott ülésén arról is döntött, hogy „nyom nélkül eltűnt Veszély N. Ferencz a pécsi hordár-intézet tulajdonosa által visszahagyott összes ingóságai készpénzfizetés mellett nyilvános árverésen 1867-dik évi szeptember hó 13-dik napján reggeli 9 órakor az eltűntnek lakásán el fognak adatni” (*Pécsi Lapok* 1867c).

1867. év végén arról cikkeznek még, hogy hordárintézeti örök is járnak éjszaka a városban, sőt egyikük igen találóan intézkedett boltbetörőkkel szemben, ámbar a későbbi hallgatás a boltőrség rövid életű működésére utal (*Pécsi Lapok* 1867d; *Pécsi Lapok* 1867e).

A boltőrség intézménye 1882 tavaszán újjáéledt. Május 10-én a Pécsi Kereskedelmi és Ipartársulatnak boltőrség felállítására iránti kérelme a város tanácsának véleményes jelentésével került a közgyűlés elé, ahol engedélyezték. A város rendkívül hosszú kiterjedése és a bányatelepi viszonyok miatt a rendőrség a megkívánható prevenciónak – hogy a kereskedők és iparosok teljesen megnyugodhassanak – a legjobb törekvés mellett sem felelhet meg. A vakmerő betörőkkel szemben eddig mindenütt „az önszegélyeljárás szervezett boltőrség intézménye a legcélszerűbbnek bizonyult.” Ezért három örből és egy felügyelőből álló boltőrség szervezése elhatározott. Az összes költséget az érdekelteknek kell viselniük, a végleges szervezésre szabályrendeletet alkotnak. Utasították a tanácsot,

hogy az ideiglenes boltőrség fizetését, fegyverzetét, az ellenőrző órákat és egyéb szükségleteket fedező kiadásokat a házipénztárból előlegezze meg. A boltőrség pedig a közrendészeti bizottsági meghallgatás után lépjen a rendőrséggel kellő kapcsolatba (*Pécs Város Törvényhatósági Bizottságának iratai* 1872–1950). A sajtóban megjelent tudósítás szerint a négy emberből álló boltőrségből két őr a Budai-külváros Fő utca végén lévő keresztől a Szigeti-külvároson lévő Heindlhoffer szappanos üzletéig járna föl s alá, a harmadik őr pedig Weiler N. János irodájától a siklósi és irlgalmasok utcáján át, a Kis és Széchényi téren körül járna éjjeli 10 órától kivirradtig. A boltőrök el lennének látva szuronyos fegyverrel, forgópisztollyal és sípval, ezeken kívül ellenőrző órával. Az engedélyező rendkívüli közgyűlésen történekről olvasható volt még, hogy „[e] nem hallgathatjuk itt Bolgár Kálmán biz. tag felszólalását, ki a boltőrség felállításából a város közbiztonsági helyzetének nagy alásülyedését látja s ezen intézményt a lehető legszomorúbb szegénységi bizonyítványnak tekinti.” A közbiztonság kétségbeejtő állapota miatt indítványozta, hogy rögtön fogjanak hozzá a rendőrség új és radikális szervezéséhez (*Pécsi Figyelő* 1882a; *Pécsi Figyelő* 1882b).

Az ideiglenesen szervezett boltőrség 1882. május 15-én hétfőn kezdte meg működését. A rákövetkező éjjel gaztettesek az egyik kereskedésbe akartak betörni, de gonosz munkájukat valószínűleg a boltőrök zavarhatták meg, így cselekményük kísérlet maradt (*Pécsi Figyelő* 1882c). A nyár folyamán is történtek boltbetörések, betöréskísérletek, és a marasztaló közlések mellett hangzott el panasz a boltőrök részéről. Ugyanis voltak lakók, raktár- és üzlettulajdonosok, aki könnyelműen tárva-nyitva hagyták kapuikat. E panasz igen alapos, mert ilyen nagy könnyelműség folytán „nem ritkán a legnagyobb betöréses tolvajságok történnek meg, amelyeknek a legpontosabb őrzérek sem vehtik elejét. Hisszük, hogy a rendőrség figyelembe veszi a boltőrség panaszát, s azonnal fog intézkedni, nehogy késő legyen, mint eső után a köpönyeg!” (*Pécsi Figyelő* 1882d; *Pécsi Figyelő* 1882e). A figyelemfelhívást követően pár napon belül éjszaka találtak nyitva hagyott ablakú fűszerkereskedést és nyitott nyílászáróval hentesüzletet is. „Ily nagy könnyelműség mellett nem négy boltőr, hanem egy armádia sem örökdhetik sikerrel.” Olyan eset is előfordult, hogy a boltőrök a nyitva hagyott kapun keresztül bementek az épület udvarára, ott órát csöngettek, egyéb módon lármáztak, mégis csak nagysokára sikerült egy lakót felkelteni, aki bezárta a kaput. Az udvari raktárban egyébként nagy mennyiségű értékes árut tároltak (*Pécsi Figyelő* 1882f).

Nem volt felhőtlen a rendőrség és a boltőrség kapcsolata. Különösen a nyár végén felmerült viszálykodások miatt a boltőrség tanyája kikerült a városház épületéből. A boltőrök ideiglenes elhelyezést nyertek, s mindaddig nem lesz végleges helyük, amíg „maga a boltőrségi intézmény nem állandósíttatik. – Hiába – két dudás egy csárdában nem fér meg!” (*Pécsi Figyelő* 1882g).

1882 októberében arról adtak hírt, hogy a belügyminisztériumból hamarosan megérkezik a jóváhagyott boltőrségi szabályzat, amelynek részletei nem váltak ismertté. November 1-jén a Pécsi Kereskedelmi és Ipartársulat a város polgármesterének elnöklete alatt tartott ülést. „A boltőrség mikénti szervezésére nézve abban állapodott meg a társulat, hogy mint Budapesten, Miskolczon, Aradon, Temesváron, Debreczenben stb. úgy itt Pécsen is a boltőrség költségeit kizárólag a különös éjjeli őrzés alá vett üzlethelyiségek tulajdonosai viseljék.” Az újságíró szerint a kereskedők szívesen viselik a csekély költséget a biztonságért, amelyet a boltőrség nyújt. Azt is elfogadták, hogy a téli hónapokban

nyolc, nyáron pedig négy-öt ember látja el az őrségi szolgálatot (*Pécsi Figyelő* 1882h; *Pécsi Figyelő* 1882i).

1883 első napjaiban shakespeare-i mondat adott címrészt a *Pécsi Figyelő*-ben: „Lenni vagy nem lenni” ez most a kérdés a pécsi boltőrségre nézve. A testület szervezői bíztak abban, hogy azok, akiknek érdekében létrehozták azt, nem fognak visszariadni a költségek viselésétől. A bolttulajdonosok jelentős része azonban megtagadta a fizetést azzal az indokkal, hogy ők a boltőrség felállításáról mit sem tudtak. A kereskedelmi és ipartársulat az érintettek újrakérdezéséről döntött, annak elbírálása végett, hogy fenn lehet-e tartani boltőrséget. Az adott válaszok alapján, az 1883. évre biztosítottnak látták a boltőrség működésének fedezetét, ezért két boltőr alkalmazását mindenképpen fenntartották. A boltőrök szolgálati és fegyelmi tekintetben a városi kapitányságnak voltak alárendelve, s felettük a közvetlen felügyeletet egy főbiztos gyakorolta. Egyértelmű, hogy a nem fizetők boltjait, házait is ellenőrzik a boltőrök, ámbar az újságokban olvasható volt, hogy „Biz ez nem tisztességes eljárás: előnyöket élvezni s a fizetést másokra hagyni!” (*Pécsi Figyelő* 1883a; *Pécsi Figyelő* 1883b).

1883-ban is történtek betörések, többek között az alispán házába is. A nyár végén már azt is lehetett olvasni, hogy „Kár volt beszüntetni az éjjeli polgári ruhában czirkáló őrzőjáratokat, ez vetett véget az előbb uralkodó tolvaj-grasszálásnak is, ennek az ismét létesítése járna legtöbb eredménnyel, a miért is felhívjuk rá a rendőrség figyelmét s óhajtjuk a közbiztonság érdekében” (*Pécsi Figyelő* 1883c; *Pécsi Figyelő* 1883d). Ősztől már ironikus hangvételű bírálatok születtek. Az egyik alkalommal ellopott „írományokat szerte szórva a réten találták meg, mely körülmény Mihaszna Andrásék szerint biztosan nyomra vezet. Űthetik a nyomát! A boltőrség el van keseredve s legújabbán karjukon hordozott övjelvény helyett gyászfátyolt hordanak” (*Pécsi Figyelő* 1883e).

1884. március 2-án a tornacsarnokban szintén a polgármester elnöklete alatt tartotta közgyűlését a Pécsi Kereskedelmi és Ipartársulat. A jelentésben elhangzott, hogy „[a] boltőrség, kellő kiadási fedezet hiányában, megszüntettetett” (*Pécsi Figyelő* 1884).

A második alkalommal Pécsen csaknem két éven át élt testület, működésében magán hordozta a boltőrségin intézmény minden nyűgét, baját, és napvilágra kerültek a másutt feltűnt, kapcsolódó problémák is, amelyekről a sajtó részletesen tájékoztatót. A későbbiekben a boltőrintézmény nem került sem a város önkormányzatának, sem a kereskedőinek, sem pedig a közönségének érdeklődési körébe.

Sepsi-Szent-György/Sepsiszentgyörgy

Sepsi-Szent-György/Sepsiszentgyörgy rendezett tanácsú város, az 1876-os megyerendezést (1876. évi XXXIII. tc.) követően Háromszék megye székhelyének kereskedői az önkéntes tűzoltóságához csatlakozón, illetőleg azon belül kívánt boltőrséget szervezni. A Sepsi-Szentgyörgyi Önkéntes Tűzoltó Egylet 1883. évi tevékenységéről szóló jelentés szerint a bizalomnak szép jelét tanúsította, hogy a helybeli kereskedőtársulat az egylethez fordult boltőrség-felállítási szándékával. Kérték, hogy az egylet őrsége bizonyos díjért teljesítsen boltőri szolgálatot is. A tűzoltóegylet parancsnoksága komoly tanácskozást követően hozott határozatában kimondta, hogy megengedi a boltőrségi feladatok teljesítését,

miszerint a fizetéses örök a boltőrséget elvállalják. Feltétel, hogy a kereskedőtársulat az őrségnek, egy őrséget 20 krajcárral számítva, fizetést ad, és az őrséget esőköpennyel, kellő gyertyával ellátja. A parancsnokság fenntartja a jogot arra, hogy a fizetéses örökekkel kötött szerződéseket hozzá betérjesszék jóváhagyás végett, illetőleg az engedélyt bármikor visszavonhassa (*Székely Nemzet* 1884). A tűzoltó-egyesület 25 éves fennállásának alkalmából tartott előadáson elhangzott, hogy a kellő számú fizetett tűzőrséget anyagi hiányok miatt 1882-ig nem sikerült biztosítani. Addig az éjjeliőrséget a tagok felváltva teljesítették minden éjjel négy taggal. 1882-ben a parancsnokság beállított négy fizetéses éjjeliőrt, akik két-két fővel teljesítik az őrszolgálatot, a parancsnokság pedig felváltva végzi az őrségvizsgálatot. Ezáltal a város nincs felügyelet, figyelő szem nélkül; boltőrségről nem esett szó (*Székely Nemzet* 1901).

Szatmárnémeti

Szatmárnémeti törvényhatósági joggal felruházott szabad királyi városban a helyi boltőrökről először talán 1905 tavaszán jelent meg hírlapi tudósítás, amely szerint a törvényhatóság március 13-án délután három órakor kezdődött rendes havi közgyűlésén szakszabírozási javaslat alapján vette napirendre a témát. A boltőri állásokat betöltő volt rendőrök azt kérelmezték, hogy addigi juttatásaikat, amely évi 480 korona fizetés és 60 korona lakbér, továbbra is folyósítsák számukra. A közgyűlés a kérelemben foglaltak teljesítését elfogadta, de hangsúlyozta, hogy a járandóságot ruha- és csizmapénz nélkül folyósítják. E hír arra enged következtetni, hogy a boltőrséget a város tartotta fenn, és bizonyosan szerepet játszott a csendőrség bevonása a rendvédelmi teendők teljesítésébe (*Szamos* 1905).

Boltőr korábban is volt a városban. A Szászárán Pál elhunytát közlétező gyászjelentésben ugyanis azt írták, hogy a település egyik közismert alakja, aki a 80. életévében halt meg, két évtizeden át éjjeli boltőrként ügyelt a kereskedők Deák téri üzleteire. Kitértek arra is, hogy az 1848–1849-es szabadságharcban honvédként szolgált hazáját (*Szamos* 1906). A *Székely Nép* Bem tábornok életmentőjeként említette a negyvennyolcas honvéd altisztet, aki hosszú évek óta mint boltőr tengette életét. A piski ütközetben a tábornokot ellenséges golyó találta el. „Amint Szászárán Pál tizedes észrevette, hogy Bem megsebesült, hozzá rohant és vitte el a csatatérről. Menekülés közben magát a bátor életmentőt is több golyó érte a lábán és a hátán.” A győztes csata után Bem tábornok szép és értékes gyémántgyűrűvel ajándékozta meg életmentőjét. A boltőr, bár szegénységben élt, és sokan tettek ajánlatot gyűrűjének megvételére, attól nem vált meg, és hozzátartozóinak is meghagyta, hogy a „vére árán szerzett gyűrűt megbecsüljék és soha el ne adják” (*Székely Nép* 1906).

1911-ben a Szatmárnémeti Kereskedelmi Társulat közgyűlésén a boltőrök bérére 1200 koronát hagytak jóvá; ez finanszírozásváltásra utal (*Szamos* 1911).

1917 őszén, egymás utáni két betörés apropóján pedig arról olvashattak, hogy „[a] Szatmári Kereskedelmi Társulat ugyanis eddig egyetlen boltőrt tartott, egy Hunyadi nevűt, akinek az lett volna a kötelessége, hogy a szatmári üzletek éjszakai biztonságára vigyázzon.” A tudósítást megelőző éjszaka találkozott a boltőrrel, aki elmondta, hogy ő a szolgálata alatt, reggel négy óráig, gyanús jelet nem észlelt. Viszont egy boltőr csak egy

boltőr, ami okát adta annak is, hogy a szatmári kereskedők a városházán tartott gyűlésükön elhatározzák, négyre emelik fel a boltőrök számát. Felkeresték a rendőrfőkapitányt, aki támogatásáról biztosította a kereskedőket. A rendőrséget újjá kell szervezni, s annak befejezéséig mindenképpen jó a boltőri létszámemelés. A boltőrök tevékenységét ellenőriztetni fogja, és felkéri a katonai rendőrség parancsnokát, hogy éjszakánként rendeljen ki cirkáló katonai őrzásokat. A parancsnok erre ígéretet is tett (*Szamos* 1917).

A trianoni békediktátumot követő időszakban még megjelent néhány olyan újság-cikk, amelyekben a helyi boltőrökről esett szó, azonban azok a korábbiaknál sokkal marginálisabbak voltak.

Szeged

Szeged szabad királyi város boltőrségéről csupán halvány nyomok lelhetők fel a korabeli sajtóban. 1865 tavaszán üzletbetörések kapcsán olvashattak az érdeklődők arról, hogy a főtéri boltőröket a kereskedők tartják fenn. Sikereségük megkérdőjelezhető volt (*Szegedi Híradó* 1865). Mintegy másfél év elteltével jelezték, hogy vannak a piacon egyes kereskedők, akik a boltőrök alkalmazásától idegenkednek, mert az néhány forintba is kerülne (*Szegedi Híradó* 1866).

A nagy árvíz évének decemberében egyéni tragédiáról tudósítottak. December 16-án éjjel a Laub-féle szatócsbolt védelmét ellátó 30 éves boltőr a hideg éjszakának áldozatául esett. „Rossz gúnyával volt ellátva s megfagyott. Egy éjjeli őrzárát rátalált, de már nem tudott rajta segíteni” (*Szegedi Híradó* 1879).

Szekszárd

Szekszárd rendezett tanácsú város boltőre egy éjjeli támadás áldozataként szerepelt a hírek között. A megtörtént két szurkálás egyike során olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy kórházba kellett szállítani (*Tolnamegyei Közlöny* 1907).

Szentes

Szentes rendezett tanácsú város egyetlen boltőre is csupán azért került a helyi újság oldalára, mert csalódtak benne, mivel a piacon, ahol szolgálatát teljesítette, négy üzletbe törtek be (*Alföldi Ellenzék* 1905a; *Alföldi Ellenzék* 1905b).

Székesfehérvár

Székesfehérvár törvényhatósági joggal felruházott szabad királyi város, Fejér vármegye székhelye boltőrségének létszám- és szervezeti kérdései 1905-ben kerültek a közönség elé, bár már 1895-ben is felvetette egy újság-cikk szerzője, hogy „[s]okkal üdvösebb volna

beszüntetni a boltőröket, s a kereskedők által e célra fizetett összeget a rendőrség szaporítására fordítani” (*Székesfehérvár és Vidéke* 1895).

1905-ben kisebb betörések arra indították a helyi kereskedőket, hogy az éjjeli boltőrökre vonatkozóan újabb szabályrendeletet készítsenek, valamint a boltőrök számát emeljék. A tárgyban a városházán tartottak értekezletet a főkapitány elnöklete mellett. Arra az elhatározásra jutottak, hogy a rendőrbiztosokkal kerületenként összeíratják a kereskedők neveit, majd azután hoznak intézkedéseket. Utóbbiak megtételére bizottságot választottak, amelynek elnöke a főkapitány lett. A Székesfehérvári Kereskedelmi Társulat november 16-án tartott választmányi ülésén arról döntött, hogy a társulat által fenntartott boltőri intézményt beszünteti, mivel a boltőri díjak be nem folyása következtében a társulat erején felül ráfizetett ezen intézményre. Egyidejűleg egy másik közlemény arról számolt be, hogy „[az] eddigi nagyon gyarló boltőrintézményt a rendőrség vette kezébe és december 1-től kezdve új boltőröket szerződött. [...] Egyelőre hat boltőr lesz alkalmazva, akiknek fizetése havi 50 korona. A boltőröktől megkívántatik, hogy katonaviselt emberek legyenek” (*Székesfehérvár és Vidéke* 1905a; *Székesfehérvár és Vidéke* 1905b; *Székesfehérvár és Vidéke* 1905c).

Az 1885 és 1910 közötti időszakban megjelent, a székesfehérvári boltőrintézményre vonatkozó, helybeli íráskor többségében dehonesztáló jellegűek voltak, eredményes működésről csekély mennyiségben számoltak be.

Székely-Udvarhely/Székelyudvarhely

Székely-Udvarhely/Székelyudvarhely rendezett tanácsú város 1880. október 17-én tartott rendkívüli közgyűlésén alkotott negyedkapitányi szabályrendeletében (Negyedkapitányi Szabályrendelet 1897) rögzítették a város négy negyedre osztását és azt, hogy minden negyedben a negyed lakossága a városi rendőrkapitányság segédkezésére három évre szólóan negyedkapitányt és egy őrt választ. A negyedkapitányok évi 20 forint fizetést, az örök évi 24 forint fizetést és természetben lakást, vagy évi hat forint lakbért húztak. Jövedelmük fedezetét biztosította a város minden családfőjétől beszedett évi 30 krajcár. A boltok, árucarnokok, közraktárak, gyárak, hivatalos helyek bérlői és az iparosok kötelesek voltak a díjat befizetni. A díjfizetés alól felmentést a középületek, az iskolák és a templomok kaptak. Az őroket ellátták a rendőrközegek sípjának hangjától különböző hangú síppal és őrdárdával. A negyedkapitány és a melléje rendelt őr köteles volt saját negyedében a személy- és vagyonbiztonságra, valamint a közcsendre és -rendre felügyelni, s ha személyes közbejöttük és fellépésük elégtelen volt, a rendőrkapitányságnál jelentést tenni, rendkívüli sürgős esetekben a rendőrszolgák segítségét is igénybe venni.

„Az őr mindezekén kívül köteles volt a saját negyed területében nyárban estéli 10 órától reggeli 2 óráig és télen estéli 10 órától reggeli 5 óráig a rendes órákat szokott módon érthetően és magyar nyelven a negyedéhez tartozó minden utcában több helyen kikiáltani.”

A kikiáltások alkalmával köteles volt felügyelni arra, hogy az „utczára nyíló boltok ajtói s ablakai be vannak-e rendesen zárva, s vajjon nincs-e valahol tolvajlásra, avagy gyújtásra

előkészület.” Ilyenek észlelése esetén intézkedni köteles, ha szükséges, segítséget hívhat (Negyedkapitányi Szabályrendelet 1897). A szabályrendeletben foglaltak boltőri feladatkört, tevékenységi kötelességet is megfogalmaztak, ami azt jelenti, hogy a város lakói fenn tartottak boltőrséget is.

Befejezés

Zsoldos Ignác *Néhány szó a' honi közbátorságról* című művében a bűnmegelőzésről, szigorú büntetésekről, közbátorsági kártalanítási alapról és egy „mértékletességi társaság” (ZSOLDOS 1838: 100) létrehozásáról is írva elsőként mondja ki, hogy rendőrség nélkül nem lehet rend az országban. Az országos hatáskörű magyar rendőrség szervezetét érintően a rendészettudományról szóló írásos anyaggal elsőként Karvasy Ágoston *A politikai tudományok rendszeresen előadva* (KARVASY 1845: 90) című, 1845-ben írt művében találkozhatunk, ezt követően néhány év múlva Szemere Bertalan belügyminiszter Hajnik Pálra bízta az 1848–49-es forradalom és szabadságharc miatt kísérleti fázisában megrekedt országos rendőrség létrehozását. Nem sokkal később, 1873-ban a Pest–Buda–Óbuda egyesítéséről szóló törvénnyel jön létre az állami rendőrség első megjelenési formájaként a Fővárosi Rendőrség, ezt követően még nyolc évet kellett várni 1881. április 11-ig, amikor a Parlament elfogadta az első állami rendőrség jogszabályi alapjait lefektető, a Fővárosi Rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikket. E törvény már pontosan rögzítette a rendőrség szervezetét és személyi állományának összetételét: a főkapitány által vezetett szervezet tisztekből, gyalogos- és lovas rendőrökből és szolgákból állt (LIPPAI 2022: 723–724).

A Fővárosi Rendőrség kiemelt szerepe mellett nem szabad megfeledkezni azonban arról sem, hogy ezekben az évtizedekben intézményesültek a korabeli rendvédelem meghatározó testületei. Ekkor jött létre például a Magyar Királyi Pénzügyőrség (1867), a Magyar Királyi Koronaőrség (1871), illetve a Magyar Királyi Csendőrség (1881) is. A korszak rendvédelmi berendezkedésére jellemző, hogy a rendvédelmi feladatok integrált formában jelentek meg, ez azonban – a manapság jellemző felfogással ellentétben – nem kizárólagosságot, hanem az egyes szervek feladatok mentén történő szoros együttműködését jelentette (PARÁDI 2007: 72). A legfontosabb testületek mellett a Magyar Királyság rendvédelmi szerveihez tartoztak az úgynevezett testőrségek, a büntetés-végrehajtás több lépcsőben – végül 1906-ban – intézményesült szerve, illetve a Képviselőházi Őrség is (megjegyezve: a testület megszüntetésére hivatalosan, *de jure*, soha nem került sor, eredeti rendeltetésének megfelelő működése a Képviselőház és az őrség feloszlásával *de facto* azonban mégis megszűnt), vagyis a korszak végére mintegy kilenc rendvédelmi/rendfenntartó feladatot ellátó testület működött hazánkban (NAGY–LIPPAI 2021: 42).

A korszak méltán ismert és elismert testületeinek említése mellett kijelenthetjük, hogy a rendészettel, így a biztonságunk megeremtésének állami szereplőivel – kiemelten a rendőrségi szervezet tevékenységével – sokan és sokféleképpen foglalkoztak és foglalkoznak. A rendészettudomány kutatói közül viszont csak igen kevesen irányították figyelmüket a biztonság megeremtésének nem állami szereplőire, a rendészet speciális szerveire, „perifériáira”, valamint a hagyományosnak is nevezhető rendészeti felfogástól eltérő módszerek alkalmazására. Az állami és nem állami szereplők közös munkavégzése, közös

biztonságunk megteremtésének és fenntartásának egymást kiegészítő hatású, tehermentesítő tevékenysége, az egyes szerepek újragondolásának lehetősége pedig szintén kevésbé kutatott terület. Amíg a Fekete Gyula által már 1889-ben megalkotott magánbiztonsági diszciplína szerint „a magánbiztonsági rendészet a polgárok élete és egészsége, vagyonuk és becsületük védelmében áll” (FEKETE 1889), addig a rendelkezésünkre álló információk szerint ilyen szerkezetben és szempontrendszerrel még nem készült tudományos munka az egyes magyar városok boltőrségeinek működéséről.

Összegzőként, ahogyan azt tanulmányunkban is bizonyítottuk, a boltőrség egy szerényen meghúzódó testület volt, amely a rendvédelem-rendészet történetében inkább epizódyszerű, mintsem meghatározó jelenlétű volt. Létezése azonban minden bizonnyal hozzájárult a rendfenntartás, a veszélyelhárítás eredményességéhez, akkor is, ha gyakran rajta köszörülték nyelvüket a rendőrségi tudósítók.

Dokumentarista szemléletű írásunkban ezért bepillantást igyekeztünk nyújtani a rendészet történetének egy, talán sokak által csak kevésbé ismert szeletébe, azzal a reménnyel, hogy az általunk közreadottak megfelelő alapot nyújtanak a téma megismeréséhez, illetőleg a jövőbeni mélyebb kutatás(ok) végzéséhez.

Felhasznált irodalom

- IV.1003. Pécs Város Tanácsának iratai 1690–1868. 816/1867. jkv.
 IV.1402. Pécs Város Törvényhatósági Bizottságának iratai 1872–1950. 58/1882. jkv.
Alföldi Ellenzék, 1905a 04. 15. (74), 2.; 1905b 04. 16. (75), 3.
Az Ujság, 1913. 11. 25. (279), 14.
 BACSÁRDI József – CHRISTIÁN László – SALLAI János (2018): A mezei rendőrségtől a mezei őrszolgálatig. *Magyar Rendészet*, 18(4), 31–47. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2018.4.2>
Balatonvidék, 1904. 03. 13. (11), 4.; 1907. 09. 29. (39), 2.; 1908. 11. 08. (45), 5.
Bereg, 1890. 03. 23. (12), 3.
Borsod-Miskolci Értesítő, 1874. 01. 15. (3), 3.; 1876. 12. 28. (52), 3.; 1878. 11. 21. (47), 3.; 1887. 03. 31. (13), 3.
 CHRISTIÁN László szerk. (2014): *A magánbiztonság elméleti alapjai*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egység. Rendészettudományi Kar. Online: <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/100410/526.pdf>
Eger, 1887. 03. 23. (12), 94.; 1890. 04. 29. (17), 136.
Egri Népujság, 1922a 12. 05. (277), 3.; 1922b 12. 12. (282), 3.; 1925. 02. 26. (46), 3.
Egri Ujság, 1916. 12. 15. (346), 3.; 1917a. 10. 14. (250), 3.; 1917b 11. 27. (286), 2.; 1918. 03. 12. (59), 3.
Ellenzék, 1892. 05. 18. (113), 451.; 1904. 08. 24. (191), 5.; 1921. 05. 31. (111), 6.
 ENDRÖDY Géza (1898): *Magyarország rendőrsége az államosítás előtt*. Gyula: Dobay János.
Esztergom és Vidéke, 1879a 12. 07. (55), 5.; 1879b 12. 18. (58), 3.; 1882. 06. 18. (49), 3.; 1886. 04. 08. (28), 2.; 1889. 07. 18. (57), 1.; 1896a 08. 23. (68), 3.; 1896b 09. 27. (78), 2.; 1897. 11. 18. (92), 3.; 1921. 01. 01. (1), 2.; 1923. 12. 20. (100), 2.
 FEKETE Gyula (1889): A rendészeti igazgatás és a centralisatio. *Magyar Közigazgatás*, 7(37), 1–2.
Felsőmagyarország, 1913a 03. 04. (52), 1.; 1913b 04. 09. (82), 2.; 1913c 04. 12. (85), 2.; 1913d 04. 19. (91), 3.
Felvidéki Közlöny, 1883. 11. 07., 2.
Felvidéki Ujság, 1940. 04. 20. (90), 8.

- GOTTLIEB, Gerhard – KRÖZSEL Károly – PRESTEL, Bernhard (1998): *A magyar rendőrség reformja. Eljárás, módszerek, eredmények*. Holzkirchen: Felix Verlag.
- Gyöngyös, 1876. 12. 31. (53), 3.
- Hevesvármegyei Hírlap, 1904. 11. 17. (92), 3.
- Hódmezővásárhely, 1905. 06. 09. (69), 3.
- KARVASY Ágoston (1845): *A politikai tudományok rendszeresen előadva*. Győrött: Streibig Klára betűivel.
Online: <https://econhist.lib.uni-corvinus.hu/87/>
- Kecskemét és Vidéke, 1891. 10. 22. (43), 5.
- Kecskemét, 1874. 12. 06. (49), 4.
- Kecskeméti Lapok, 1874. 12. 06. (49), 3.
- KOI Gyula (2013): *Évszázadok mezsgyéjén. Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája. Zsoldos Ignác (1803–1885), Récsi Emil (1822–1864), Concha Győző (1846–1933), Magyar Zoltán (1888–1945)*. Budapest: Nemzeti Közszerológiai Egyetem.
- Kolozsvár, 1897. 02. 05. (28), 3.
- LIPPAI Zsolt (2022): A rendőrtiszthelyettes-képzés múltja és jelen. *Belügyi Szemle*, 70(4), 721–737. Online: <http://doi.org/10.38146/BSZ.2022.4.5>
- Miskolc, 1876. 12. 28. (104), 3.
- MUZSNAI ÜRMÖSSY Lajos (1898): *Kolozsvár kereskedelme és ipara története*. Torda: Harmath J.
- NAGY Tamás – LIPPAI Zsolt (2021): Politikai és egyéb csatározások a Képviselőházban – a Képviselőházi Őrség megalakulása és szerepe. *Magyar Rendészet*, 21(1), 41–52. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.1.3>
- Nemzet, 1886. 07. 03. (1379), 3.
- Népszámlálás. *A Magyar Korona országaiban az 1870. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei* (1871). Pest: Statisztikai Hivatal.
- Nyírvidek, 1886. 07. 18. (29), 6.; 1897a. 04. 04. (14), 4.; 1897b. 06. 13. (24), 4.
- Pápa és Vidéke, 1914. 08. 16. (33), 6.; 1915a. 01. 31. (5), 7.; 1915b. 02. 21. (8), 7.; 1915c. 10. 24. (43), 6.
- Pápai Hírlap, 1888. 06. 03. (4), 6.; 1907. 01. 12. (2), 2–3.; 1914. 07. 25. (30), 5.; 1915a. 01. 16. (3), 3.; 1915b. 11. 27. (48), 2.
- Pápai Közlöny, 1906a. 10. 7. (40), 4.; 1906b. 11. 25. (47), 4.; 1915a. 01. 17. (3), 3.; 1915b. 01. 24. (4), 3.; 1915c. 01. 31. (5), 3.
- Pápai Lapok, 1874a. 05. 10. (2), 21.; 1874b. 05. 24. (4), 40.; 1877. 07. 01. (26), 105.; 1880. 01. 01. (1), 3.; 1881. 12. 11. (53), 215.; 1892. 07. 10. (28), 114.; 1894. 01. 21. (3), 10.; 1911. 07. 09. (28), 1–2.; 1902. 02. 23. (8), 5.; 1914. 07. 26. (30), 5.; 1916. 02. 06. (6), 2.
- PARÁDI József (2007): Integrált rendvédelem a polgári magyar államban 1867–1945. In HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok a „Határőrség és rendőrség az integrált rendvédelemben” című tudományos konferenciáról*. Pécs, 71–79.
- Pécsi Figyelő, 1882a. 05. 06. (18), 3.; 1882b. 05. 13. (19), 3.; 1882c. 05. 20. (20), 3.; 1882d. 06. 24. (25), 3.; 1882e. 07. 15. (28), 32.; 1882f. 07. 22. (29), 3.; 1882g. 09. 02. (35), 3.; 1882h. 10. 07. (40), 3.; 1882i. 11. 04. (44), 2.; 1883a. 01. 06. (1), 3.; 1883b. 01. 27. (4), 3.; 1883c. 02. 17. (7), 7.; 1883d. 08. 25. (34), 3.; 1883e. 09. 29. (39), 3.; 1884. 03. 08. (10), 3.
- Pécsi Lapok, 1867a. 06. 06. (20), 79.; 1867b. 07. 14. (31), 124.; 1867c. 09. 08. (47), 188.; 1867d. 12. 22. (77), 307.; 1867e. 12. 26. (78), 312.
- Pesti Hírlap, 1886. 07. 04. (183), 7.
- Prágai Magyar Hírlap, 1937. 05. 16. 111(4257), 10.

- SEBESTYÉN Mihály összeáll. (2011): *Időtár III. Marosvásárbely történeti kronológiája 1919–1944*. Marosvásárhely: Mentor.
- Somogyi Hírlap*, 1909. 07. 11. (181), 2–3.
- Szamos*, 1905. 03. 16. (22), 2.; 1906. 10. 04. (79), 3.; 1911. 06. 20. (138), 4.; 1917. 10. 20. (250), 2.
- Szegedi Híradó*, 1865. 04. 30. (35), 2.; 1866. 11. 29. (95), 2.; 1879. 12. 17. (220), 2.
- Székely Lapok*, 1899. 04. 23. (33), 3.
- Székely Nemzet*, 1884. 02. 17. (27), 1.; 1901. 06. 03. (82), 1.
- Székely Nép*, 1906. 10. 10. (67), 3.
- Székesfehérvár és Vidéke*, 1895. 01. 15. (7), 3.; 1905a 11. 02. (130), 2; 1905b 11. 04. (131), 5.; 1905c 11. 18. (137), 5.
- Tolnamegyei Közlöny*, 1907. 03. 07. (10), 5.
- Uj Kelet*, 1921a 04. 20. (86), 5.; 1921b 04. 22. (88), 8.; 1921c 04. 29. (93), 3.; 1921d 05. 17. (105), 5.
- Vásárhelyi Híradó*, 1905. 04. 27. (101), 3.
- Zalamegye*, 1904. 03. 20. (12), 4.
- ZSOLDOS Ignác (1838): *Néhány szó a' honi közbátorságról*. Pest: Trattner–Károlyi.

Alkalmazott jogszabályok

1876. évi XXXIII. törvénycikk némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről
- Székely-Udvarhely rendezett tanácsú város negyedkapitányi szabályrendelete (1897). In *Székely-Udvarhely rendezett tanácsú város szabályrendeletei 1875–1896*. Székely-Udvarhelyt, 163–164.
1907. évi LI. törvénycikk Miskolcz rendezett tanácsu városnak törvényhatósági joggal felruházásáról